

MARÍA PITA: A XÉNESE DUN MITO

Na historiografía tradicional a muller ocupa un lugar moi secundario ou sinxelamente está ausente. Cando é mencionada, faise para suliñar individualidades femininas que representan un papel masculino ou que sobresaen pola súa capacidade intelectual.

Esta invisibilidade da muller na historia empeza xa a esclarecerse e revélase a súa presenza como grupo social diferenciado, cun protagonismo real que ata agora se lle negara.

Neste contexto hai que inscribi-lo presente traballo, que ten por obxecto situa-la participación das mulleres no cerco de A Coruña do ano 1598, o papel desempeñado pola comunmente chamada María Pita e o mito creado en torno a ela ó longo dos séculos.

AS MULLERES COMO COLECTIVO

Entre a documentación existente sobre os sucesos relacionados co ataque inglés á cidade de A Coruña, son de singular importancia para o asunto que nos ocupa os que proveñen das entidades locais: o gremio de Mareantes e o propio Concello. Os dous coinciden en suliñar-las funcións desempeñadas polas mulleres (carretaren materiais, suministraren alimentos, enterraren os mortos e, participaren na loita directa empregando pedras ou picas e morrións), así como a súa común actitude (ánimo, valor e desdén do perigo).

A insistencia nestes feitos non pode por menos que suxerirnos que nos atopamos diante dun acontecemento de excepción. Sen dúbida, as mulleres estaban desempeñando neses momentos funcións que non lles correspondían no marco social habitual. Ocupaban un espacio, realizaban unhas tarefas e demostraban unhas actitudes para as que non estaban asinadas. E se o que así fora mereceu o eloxio, ata o punto de ser enfatizado, é porque a mesma situación que se estaba a padecer na cidade era igualmente de excepción.

Ademais da súa estruturación en clases sociais, a sociedade presenta unha división de xénero, polo que o espacio público é ocupado polos homes e o privado é o reducto das mulleres. Pero clases sociais, masculino e feminino, ámbito público e ámbito privado, desaparecen cando unha ameaza exterior pon en perigo a estabilidade e o equilibrio dunha comunidade. E iso foi o que aconteceu en A Coruña ante o ataque inglés do ano 1589: as diferencias sociais e culturais quedaron momentaneamente en suspenso. Diante o perigo a conxurar, todos e todas podían seren valiosos.

As mulleres participaron na defensa da cidade desempeñando inicialmente un papel acorde co sector doméstico ó que tradicionalmente aparecen vencelladas: cumprindo funcións subsidiarias, de reforzo, axudando

ós homes na súa loita. Pero cando a situación se volveu máis crítica, o día do asalto xeral, incorporáronse á defensa directa, situándose ó lado dos homes nunha defensa común. Na mesma medida que o perigo aumentaba, esluíanse as diferencias. A cidade era un espacio a defender por tódolos seus habitantes. E eiquí non cabían distincións nin de clase nin de xénero.

E se as mulleres chegaron a actuar nun espacio que tradicionalmente é competencia dos homes e dunha maneira similar, non é de estrañar que sexan eloxiadas con calificativos masculinos. Nos documentos dise delas, indistintamente, que loitaron "valerosamente" ou "varonilmente", dándonos unha mostra indirecta das características de xénero. As mulleres son incorporadas ó masculino porque as actitudes das que facían gala son consideradas como exclusivas dos homes.

Pódese dicir que o cerco de A Coruña do 1589 creou unha situación de tal gravidade que permitiu ós habitantes da cidade converterse nun único colectivo, por riba de calquera división social ou cultural. Así, as mulleres, e outros sectores socialmente marxinais, puideron situarse como protagonistas da súa propia historia.

FIGURAS INDIVIDUAIS

Con posterioridade ó ataque inglés, alomenos dúas mulleres

<p>intentaron acadar unha compensación oficial polos danos e perdas sufridas. Unha delas, Inés de Ben, é probable que o conseguira, aínda que non temos probas definitivas ó respecto. Pero Maior Fernández da Cámara e Pita sí obtivo concesións reais que lle permitiron disfrutar dunha paga ó mes, do dereito ó comercio de mulas con Portugal e da licencia de non acoller na súa casa á xente de guerra.</p> <p>Maior Fernández foi unha muller coruñesa, de orixe humilde, que casou catro veces e conseguiu ó longo da súa vida ter diversas casas e propiedades. De xenio vivo, lingua rápida e forte carácter, estivo envolta en varios procesos criminais e moitos pleitos. Preséntasenos como unha muller esforzada e loitadora, que non se dá facilmente por vencida, que busca unha e outra vez recursos para resolver ó seu favor as dificultades que se lle presentan, e que non dubida en viaxar á corte a presentar innumerabeis reclamacións para defende-los seus intereses. Pode non saber firmar, pero sí sabe move-los mecanismos burocráticos necesarios para impoñe-lo que ela considera os seus dereitos.</p> <p>Pero en ningún dos documentos que existen ó respecto, figura que esta muller tivera unha participación máis destacada cás outras na defensa da cidade. A diferenza estribaría en que ela sí conseguiu verse recoñecida e recompensada.</p>	<p>LENDA E MITO</p> <p>Os feitos relativos ó cerco da cidade son recollidos nos dous séculos seguintes nunha serie de relatos e crónicas históricas pouco rigorosas, escasamente documentadas e cheas de inexactitudes. Probablemente a causa da existencia das Cédulas Reais ó seu nome, nestas relacións se cita a Maior Pita como protagonista dunhas accións que posiblemente son froito da imaxinación popular. O protagonismo colectivo das mulleres pérdese e queda concentrado nunha soa. Así constrúese una lenda histórica que sitúa a unha Maior/María Pita realizando o acto heroico de dar morte ó abandeirado inglés e contribuíndo en gran medida á victoria da cidade.</p> <p>A xa heroína María Pita, da que a historiografía fixa e transmite a lenda, viu reforzado o seu significado durante o século XIX. As ideas e valores propios do romantismo, o xurdimento dunha conciencia de identidade e cultura diferenciadas, e o interese da administración local por crear un símbolo que axudara a revitaliza-la vida cidadá, aportan novos contidos que, en definitiva, serven para o engrandecemento da figura da heroína, da que a imaxe quedará perfilada tanto pictórica como literariamente.</p> <p>Pero no último terzo do século prodúcese tamén a recuperación do protagonismo colectivo das</p>	<p>mulleres coruñesas na defensa da cidade, no marco dunha historiografía positivista que busca a través dos documentos coetáneos dos feitos o restablecemento da verdade histórica con perfís de maior autenticidade. A figura individualizada e o colectivo empezan a coexistir.</p> <p>Sen embargo, a pesar dos esforzos de seriedade e rigor, será a imaxe da heroína, como protagonista feminina exclusiva, a que prevaleza e chegue ata os nosos días.</p> <p>O proceso de progresiva mitificación que sofre a figura de Maior Pita ó longo dos séculos suporá unha dobre perda: a da loita do colectivo de mulleres ocupando e defendendo un espacio público na súa cidade, e a da propia personalidade de Maior. O conxunto das mulleres desaparece concentrándose nunha soa, e esta perde as súas características individuais para volverse lenda primeiro, mito e símbolo despois. A muller permanece desta maneira como soporte dunha simboloxía cos homes, que instalados no dominio do real, dende longo tempo lle adxudicaron. ▲</p>
<p>T E M A S V A R I O S</p>		